

Навчальна програма з позашкільної освіти
еколого-натуралістичного напрямку
«ЕКО-СТИЛЬ: ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ»
початковий рівень, один рік навчання

«Схвалено для використання в закладах позашкільної освіти»

(лист ІМЗО від 27.12.2019 № 22.1/12-Г-1226);

*витяг з протоколу засідання науково-методичної комісії з позашкільної освіти
науково-методичної ради з питань освіти МОН України від 23.12.2019 № 4).*

*Автори: Носенко А. С., Ганчева В. І., Єфименко І. О.,
Крижанівський Д. В., Теремта В. І.*

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Згідно з соціологічним дослідженням «Молодь України 2018», проведеним GfK Ukraine, лише 1,3% молоді хоча б іноді беруть участь у громадських ініціативах та суспільному житті.

Керуючись Цілями Сталого розвитку ООН та трендовими показниками зацікавленості молоді у проблемі глобального потепління, питання ініціативності молоді задля захисту навколишнього середовища потребує навчання як ініціювати, планувати та реалізовувати власні проекти.

Навчання за програмою покликано підсилити компетентність та знання вихованців щодо сортування та поводження з відходами; змінити поведінку щодо поводженням з відходами; збільшити кількість зібраного вторинного матеріалу, такого як пластик, папір, скло та алюміній через проведення широкої просвітницької роботи; впливати на екологічну ситуацію населеного пункту шляхом проведення роз'яснювальних бесід; надати дітям інструменти для реалізації власних проектів, які матимуть позитивний екологічний вплив на їхню громаду; дати можливість брати на себе відповідальність та бути ініціаторами змін у своїй громаді.

Метою навчальної програми є формування ключових компетентностей особистості засобами екологічної освіти.

Основні завдання програми полягають у формуванні таких компетентностей:

пізнавальної, яка орієнтована на оволодіння знаннями з основ природничих та суспільно-гуманітарних наук; вивчення основних характеристики явищ і процесів суспільного життя; набуття знань морально-психологічних якостей, способів організації змістовного дозвілля;

практичної, яка передбачає розвиток громадянських умінь і навичок, здатності реалізовувати і захищати свої права, орієнтації в соціальних відносинах, оцінки суспільних явищ і процесів, установлювати зв'язки між подіями і явищами, формулювати, висловлювати та доводити власні думки, позиції, вести дискусії;

творчої, яка передбачає набуття досвіду власної творчої діяльності, розв'язання творчих завдань, здатності проявляти творчу ініціативу; розвиток дослідницьких здібностей, системного, просторового, логічного мислення, уяви, фантазії; формування стійкої потреби у творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні;

соціальної, яка передбачає розвиток правової і трудової культури, досягнення високого рівня освіченості і вихованості; емоційний, фізичний та інтелектуальний розвиток; формування кращих особистісних рис, ціннісного ставлення до себе та інших, вміння працювати в колективі; розвиток здатності до професійного самовизначення, творчого становлення; формування громадянської поведінки, патріотизму, любові до України.

Програма передбачає 1 рік навчання за початковим рівнем: 144 год. на рік, 4 год. на тиждень.

Навчальна програма охоплює теоретичну та практичну складові освітньої діяльності. В процесі оволодіння змістом навчальної програми відбувається актуалізація теоретичних аспектів компетенцій та використання отриманих компетенцій на практиці через діяльнісний підхід який виступає методологічною основою запропонованої навчальної програми.

Навчальна програма реалізовується в гуртках, секціях та інших творчих об'єднаннях еколого-натуралістичного напрямку закладів загальної середньої та позашкільної освіти; спрямована на вихованців віком 13-16 років.

Зміст програми реалізується за допомогою сучасних педагогічних технологій та методики передачі знань від педагога до вихованця. Перевага надається практичним заняттям, на яких вихованці неопосередковано можуть пропрацювати навичку, яка транслюється. Доцільними формами й методами роботи є колективна робота, обговорення, діалог, перегляд відео, аналіз матеріалів, групові ігри, інформування, роз'яснення, приклади, переконання, розв'язання ситуацій тощо.

Заключна частина програми «Еко-стиль: поводження з відходами» - використання набутих знань та компетенцій на практиці через реалізацію власного проекту.

Засобами контролю за досягненнями вихованців є: результативність еко-тесту, участі в лекціях, воркшопах, та індивідуальному конкурсі-захисті проектів.

Теми та розподіл годин навчально-тематичного плану вказано орієнтовно. За необхідності, в установленому порядку, керівник може внести зміни до кількості годин у межах періоду. Враховуючи інтереси вихованців, їх кількість у групі, стан матеріально-технічного забезпечення, керівник гуртка може змінювати кількість теоретичних і практичних занять (залежно від того, як швидко та якісно вихованці набувають практичних навичок), враховуючи обсяг часу, що передбачений типовими навчальними планами.

Початковий рівень
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	2	4	6
Розділ 1. Активні соціальні дії	3	7	10
1.1. Активні громадяни	2	3	5
1.2. Командоутворення	1	4	5
Розділ 2. Природа та людина	19	24	43
2.1. Екологія як природнича наука	2	1	3
2.2. Суспільство і природа	4	6	10
2.3. Екологічна ситуація в світі та в Україні	6	8	14
2.4. Раціональне і нераціональне природокористування	4	4	8
2.5. Екологічні права та обов'язки громадян України	2	4	6
2.6. Всеукраїнські екологічно-просвітницькі організації	1	1	2
Розділ 3. Охорона навколишнього природного середовища	20	22	42
3.1. Відходи	3	3	6
3.2. Сортування та сегрегація відходів	3	3	6
3.3. Пластик	3	3	6
3.4. Компостування	3	3	6
3.5. Спалювання сміття	3	3	6
3.6. Сортування сміття в закладі освіти	3	3	6
3.7. Еко-тест	-	6	6
Розділ 4. Управління проєктами	4	7	11
4.1. Проєкт	1	2	3
4.2. Проблеми та цілі проєкту	1	2	3
4.3. Проєктні ризики	1	1	2
4.4. Зацікавлені сторони у проєкті	1	2	3
Розділ 5. Реалізація проєкту	4	8	12
5.1. Комунікація з партнерами	1	2	3
5.2. Мережа донорів	1	-	1
5.3. Прес- анонс, прес-реліз та грантова заявка	2	6	8
5.4. Захист проєктів	-	16	16
Підсумок	4	-	4
Разом:	54	90	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (6 год)

Теоретична частина. Мета, завдання діяльності. Зміст та структура навчального матеріалу. Правила безпечної поведінки.

Поняття екології, екологічної культури, навколишнього середовища, відходів, вторинного матеріалу. Основні екологічні проблеми.

Практична частина. Колективне знайомство. Ігри: «Їх звать..., мене звать... Я тут, тому що ...».

Вироблення основних статутних положень (правила, права та обов'язки вихованців) діяльності (гуртка, клубу, секції, творчого об'єднання).

Розділ 1. Активні соціальні дії (10 год.)

1.1. Активні громадяни (5 год.)

Теоретична частина. Поняття активного громадянина та соціальної дії.

Практична частина. Проведення ігор за штучно змодельованими обставинами, в яких кожен учасник гри потрапляє в ситуації, які допоможуть зрозуміти свої цінності, знайти однодумців та працювати, взаємонавчаючись. Дискусія «Активний громадянин – це...?».

1.2. Командоутворення (5 год.)

Теоретична частина. Однодумці, команда, спільна мета, активні дії.

Практична частина. Вправи з тимблдіingu. Диспут «Команда – це...?».

Розділ 2. Природа та людина (43 год)

2.1. Екологія як природнича наука (3 год.)

Теоретична частина. Головні завдання екології. Структура науки про довкілля, місце екології в системі наук. Основні етапи розвитку екології. Українська екологічна школа.

Практична частина. Диспут щодо завдань екології у вирішенні сучасних екологічних проблем.

2.2. Суспільство і природа (10 год.)

Теоретична частина. Природа, суспільство, людина: взаємний зв'язок. Поняття природи. Біосфера і ноосфера. Взаємодія людини й природи. Сучасні екологічні проблеми та шляхи їх розв'язання. Демографічні проблеми сучасності.

Поняття екологічного права. Предмет екологічного права. Об'єкти екологічного права, їх типи.

Нормативно-правова база державної екологічної політики України.

Практична частина. Проведення лекцій та воркшопів, які присвячені розвитку діяльності по охороні навколишнього природного середовища. Опрацювання нормативно-правової бази України з основних питань екології. Диспут щодо розв'язання екологічної проблеми (за вибором педагога).

2.3. Екологічна ситуація в світі та Україні (14 год.)

Теоретична частина. Глобальні проблеми людства: загальна характеристика, забруднення біосфери, забруднення атмосфери, забруднення

гідросфери, забруднення ґрунтів, радіація у біосфері, токсична дія забруднюючих речовин, екологічні наслідки забруднення біосфери і безгосподарної діяльності людей, контамінанти і безпека харчових продуктів, «парниковий ефект», виснаження озонового прошарку, кислотні дощі, масове зведення лісів, відходи виробництва, сільське господарство, виробництво енергії. Екологічна криза, як криза антропоцентричної свідомості і безгосподарної діяльності людей.

Практична частина. Робота з науковою, популярною літературою, матеріалами періодичної преси, матеріалами Інтернет-мережі з дослідження глобальних екологічних проблем, проведення міні-досліджень (за вибором педагога). Дискусія за мультфільмом «Воллі».

2.4. Раціональне і нераціональне природокористування (8 год.)

Теоретична частина. Природокористування: суть поняття, класифікація. Регулювання природокористування. Раціональне природокористування: принципи, умови, раціональне використання землі. Нераціональне природокористування: суть поняття, типи, показники збитків.

Практична частина. Прогнозування та обговорення можливих соціально-економічних наслідків нераціонального природокористування.

2.5. Екологічні права та обов'язки громадян України (6 год.)

Теоретична частина. Екологічні права та обов'язки громадян у галузі екології, їх типологія та класифікація. Гарантії реалізації та способи захисту екологічних прав громадян.

Практична частина. Робота з нормативно-правовою базою України. Диспут щодо права на безпечне життя і здоров'я довкілля.

2.6. Всеукраїнські екологічно-просвітницькі організації (2 год.)

Теоретична частина. Поняття еколого-просвітницька діяльність та її види.

Практична частина. Презентація еколого-просвітницьких організацій. Відкрита дискусія щодо впровадження екологічних програм.

Розділ 3. Охорона навколишнього природного середовища (42 год)

3.1. Відходи (6 год.)

Теоретична частина. Відходи, сміття: суть поняття, загальна характеристика. Класифікатор відходів ДК 005-96. Промислові відходи. Класифікація промислових відходів. Побутові відходи. Ідентифікація відходів. Термін «відходи»: законодавство України.

Практична частина. Проведення лекцій та воркшопів, присвячених методиці ідентифікації та класифікації відходів. Міні-проекти з сортування відходів.

3.2. Поводження з відходами (6 год.)

Теоретична частина. Принципи поведінки з відходами: попередження, запобігання, близькості та «забруднювач платить». Поняття сортування сміття (відходів). Поняття сегрегації (розділення) відходів. Ефективність сортування сміття. Обробка та вторинна переробка відходів. Сміттеспалювальний завод, сміттєзвалище. Відмова від відходів. Значення кольорів сміттєвих контейнерів:

зелений, синій або жовтий, помаранчевий, чорний, коричневий та червоний кольори.

Переробка відходів в Україні. Сортувальні станції в Україні.

Практична частина. Дослідження маркування. Створення коміксів, агіток, написання есе, казок та інше щодо сортування та сегрегації сміття.

3.3. Пластик (6 год.)

Теоретична частина. Пластик: типи, вплив на навколишнє середовище (Земля, Океан, вплив на тварин). Наслідки для людини: клінічне значення. Зусилля щодо зниження впливу пластику на навколишнє середовище. Утилізація пластику.

Практична частина. Проведення для вихованців семінарів, присвячених методиці маркування, сортування та утилізації пластику.

3.4. Компостування (6 год.)

Теоретична частина. Компост: суть поняття. Приготування компосту та його використання. Компостування сміття в квартирі. Поняття лайфхаку.

Практична частина. Організація та проведення диспуту «Як і чому я почав компостувати сміття». Пошук та обговорення Лайфхаків, які стануть у нагоді при компостуванні сміття в квартирі. Підготовка компостної ями, закладання компосту.

3.5. Спалювання сміття (6 год.)

Теоретична частина. Поняття спалювання. Небезпека від спалювання рослинних рештків для навколишнього середовища та здоров'я людини. Адміністративна відповідальність за спалювання рослинних рештків. Концепція енергетичної утилізації сміття.

Практична частина. Проведення лекцій та воркшопів, які присвячені небезпеці спалювання сміття та застосування інструментів її попередження. Робота з нормативно-правовою базою України.

3.6. Сортування сміття в закладі освіти (6 год.)

Теоретична частина. Школа без сміття. Важливість залучення батьків, друзів, мешканців населеного пункту до сортування. Командна робота як складова успіху. Додатки для смартфона, які стануть у нагоді при сортуванні.

Практична частина. Пошук та обговорення Лайфхаків, які стануть у нагоді при сортуванні сміття. Перегляд відеороликів, обговорення.

3.7. Еко-тест (6 год.)

Практична частина. Проведення тестування. Робота над помилками.

Розділ 4. Управління проєктами (11 год.)

4.1. Проєкт (3 год.)

Теоретична частина. Поняття проєкту. Типи проєктів. Життєвий цикл проєкту. Оточення проєкту. Проєктно-орієнтовані організації.

Практична частина. Проведення лекцій присвячених проєктній діяльності.

4.2. Проблеми та цілі проєкту (3 год.)

Теоретична частина. Актуальність, мета та завдання проєкту. Проблеми проєкту, їх наслідки та причини.

Практична частина. Аналіз ступеня розробленості проблеми та докази її актуальності. Оцінювання потреб. Збирання і аналіз інформації.

4.3. Проектні ризики (2 год.)

Теоретична частина. Проектні ризики та їхня класифікація. Принципи управління проектними ризиками. Методи аналізу ризиків проекту. Методи зниження ризиків.

Практична частина. Воркшоп щодо аналізу ступеня ризику проекту та шляхів до зниження.

4.4. Зацікавлені сторони у проекті (3 год.)

Теоретична частина. Поняття зацікавлена сторона, види зацікавленості.

Практична частина. Дискусія присвячена визначанню зацікавлених до проекту сторін, їх впливовості та комунікації із ними.

Розділ 5. Реалізація проекту (12 год.)

5.1. Комунікація з партнерами (3 год.)

Теоретична частина. Поняття партнера. Форма-звернення та форма-прохання.

Практична частина. Написання звернень та прохань для успішної реалізації проектів.

5.2. Мережа донорів (1 год.)

Теоретична частина. Міжнародні та національні організації, які надіють фінансову або матеріальну допомогу. Поняття Громадська організація.

5.3. Прес-анонс, прес-реліз та грантова заявка (8 год.)

Теоретична частина. Поняття прес-анонсу та прес-релізу, їх структура. Заявка як частина комунікації з донором. Підготовка до подачі заявки на грант. Вимоги до написання. Лайфхаки для написання заявки. Заявка з погляду оцінювача.

Практична частина. Написання прес-анонсу, прес-релізу, грантової заявки учасниками під супроводом тренера та їх презентація.

5.4. Захист проектів (16 год.)

Практична частина. Захист та обговорення проекту.

Підсумок (4 год)

Теоретична частина. Підбиття підсумків.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати і розуміти:

- правила роботи в команді;
- шляхи подолання конфліктів усередині команди;
- цінності команди;
- побудову плану створення проекту;
- поняття «дерево проблем» та «дерево цілей»;
- поняття «зацікавлені сторони»;
- ризики проекту;

- стиль комунікації з локальними ЗМІ;
- шляхи реалізації власного проєкту;
- поняття компостування органічних відходів;
- поняття сортування та утилізації сміття;
- шляхи залучення коштів у проєкт;
- шляхи взаємодії з органами місцевого самоврядування;
- поняття upcycling;
- поняття полігону відходів;
- поняття концепції 5R;
- стратегію фундації;
- правила проходження еко-тесту.

Вихованці мають вміти і застосовувати:

- комунікувати з партнерами та локальними ЗМІ;
- розробляти детальний план проєкту;
- складати «дерево проблем» та «дерево цілей»;
- компостувати органічні відходи;
- сортувати та утилізувати сміття;
- залучати гроші на громадські ініціативи;
- взаємодіяти представниками органів місцевого самоврядування.

Вихованці мають набути досвід:

- ініціювання, планування та реалізації власного проєкту;
- командотворення;
- комунікацій зі ЗМІ;
- організованого збору відходів;
- сортування відходів;
- утилізації відходів.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ

Обладнання, прилади, наочність	К-сть, шт.
Картонні фігури про сортування, компостування та відмову	5
Персональний комп'ютер	1
Проектор	1
Екран для демонстрації (або мультимедійна дошка)	1
Фліпчарт	1
Канцелярські вироби, матеріали, інструменти	За потребою
Ватман	За потребою
Папір друкарський А4	За потребою
Ручки	За потребою
Маркери	За потребою
Скоч	За потребою
Малярний скоч	За потребою
Теки, бейджі, сертифікати	За потребою

ЛІТЕРАТУРА

1. Active Citizen. British Council. 2014. URL: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/ac_toolkit_19th_aug_2014_final_version_ukr_2015_2.pdf
2. Practice Guide. Project Management Institute - URL: <https://www.pmi.org/pmbok-guide-standards/practice-guides>
3. Цілі сталого розвитку 2016-2030. *United Nations*. 2016. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.
4. Методичний матеріал для учасників: "Тимбілдинг". Київ, 2019. 3 с. Klitschko Foundation.
5. Партнерство задля розвитку навичок 21 століття. 2001. URL: <http://www.battelleforkids.org/networks/p21>.
6. Buckley J. Pocket P4C - Getting Started with Philosophy for Children / Jason Buckley., 2012. – 40 с.
7. Paine M. The Pedagogy of Philosophy for Children/Philosophical Enquiry [Електронний ресурс] / Martin Roger Paine. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://etheses.whiterose.ac.uk/3971/1/MRPaineMAeducDisV3.pdf>.
8. Методичний матеріал для батьків: "Психологія сучасного підлітка: поведінкові проблеми, робота і виховання" – Київ, 2019. – 41 с. – (Klitschko Foundation).
9. НУШ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://nus.org.ua/>.
10. Посібник для менторів проекту «Школа успіху» – Київ, 2019. – 75 с. – (Klitschko Foundation).